

Oplage : 95.120
 Regio : landelijk
 Verschijn.: dagelijks
 Datum : 02/12/97

Twee oude mannen

TOONEEL

De wereldverbeteraar. Tekst: Thomas Bernhard. Regie: Dirk Tanghe. Gezien: 28/11 in Stadsschouwburg, Utrecht. Tournee tot 21/2; 25/1 Stadsschouwburg Amsterdam. Schijn bedriegt. Tekst: Thomas Bernhard. Regie: Don Duyns. Gezien: 29/11 in De Brakke Grond, Amsterdam. Daar nog tot 6/12, aansluitend tournee tot 19/2.

Vrijdag speelden twee gezelschappen hun eerste voorstellingen van een stuk van Thomas Bernhard. Twee premières op dezelfde dag is sneu voor de regisseurs Don Duyns en Dirk Tanghe. Tweemaal Bernhard; overleeft het publiek dat wel?

Ik kan niet namens de anderen spreken, maar de overdosis Bernhard is mij goed bevallen. Ik vond het zelfs jammer dat er dit weekeinde niet nog een stuk van Thomas Bernhard in première ging. Ik had dan naar nog meer overeenkomsten kunnen zoeken en me nogmaals kunnen onderdompelen in de specifieke Bernhard-taal.

De situatie waarop Bernhard altijd teruggrijpt, is die van de plek waar oude mensen terugblikken op een mislukt leven. Om iets te doen te hebben vechten ze onbenullige kwesties uit. In sommige Bernhard-stukken houden oud-nazi's gezellige bijeenkomsten, waarin zij de nederlaag bejammern.

Over het nazi-verleden ging het dit weekeinde niet, in elk geval niet expliciet. Wat *De wereldverbeteraar* bij het gezelschap De paardenkathedraal en *Schijn bedriegt* van Growing up in Public gemeen hebben, is de grote teleurstelling aan de rand van het graf.

In *De wereldverbeteraar* wacht de wereldverbeteraar, een stokoude invalide man gespeeld door Peter de Graef, 's ochtends vroeg al op een delegatie die hem later die dag een eredoctoraat zal verlenen. In afwachting van het grote moment terroriseert hij zijn huishoudster.

Schijn bedriegt gaat over de oude variété-artiest Karl (Hans Dagelet) en zijn jongere broer Robert (Dick van den Toorn), een acteur die nooit grote rollen heeft gekregen. Ze treuren allebei om Karls vrouw Mathilde, die onlangs overleden is. Het leven

gaat door, in een eindeloze herhaling van visites die zij elkaar maken.

De twee voorstellingen laten twee totaal verschillende visies zien op het regisseren van Bernhard, die tot uitdrukking komt in hoe de acteurs oude mannen spelen. Peter de Graefs wereldverbeteraar is een lichamelijk wrak. Er zit een trillend monster op het toneel, met een gezicht als een middeleeuwse waterspuwer, door spasmen vertrokken. Zijn stem schuurt en trekt - het is een gruwel om naar hem te moeten luisteren.

Hans Dagelets Karl, de variété-artiest, is een kwieke oude baas, net als zijn jongere broer Dick van den Toorn. Van het lichamelijk verval, als dat er al zou zijn, is niets te bespeuren. Regisseur Don Duyns kiest ervoor de ouderdom te tonen in de aftandse spullen van Karl, terwijl Tanghe het decor heeft afgeschafte en de spelers voor een gele plastic wand laat zitten.

Dirk Tanghe en acteur Peter de Graef wisten mij in tweeënehalf uur in hun macht te krijgen. Er was urenlang slechts die man in die stoel, die zeurt en klaagt en veel te veel praat. Gaandeweg raakte ik in een roes; de wereldverbeteraar beukte me murw met zijn stem, op dezelfde manier waarop hij zijn huishoudster kapot maakte.

Ook Hans Dagelet heeft een lange monoloog in Schijn bedriegt, over zijn overleden echtgenote en zijn vak als bordkunstenaar in het variété. Zijn tekst riep niet hetzelfde onbehagen op, misschien doordat Dagelet ondertussen zoveel moest doen van zijn regisseur. Hij moest zich scheren, zich aankleden, aan spullen friemelen; het leidde af van de tekst.

Don Duyns-haart, om met Bernhard te spreken? Nee, absoluut niet. Zonder de Tanghe-regie in Utrecht in het achterhoofd is zijn voorstelling een frisse Bernhard-interpretatie. Wellicht ligt het ook niet aan Duyns maar aan de tekst van Schijn bedriegt zelf, die minder beklemmend is. De broers gaan te relaxed met elkaar om; hun conflict is nog niet hoog genoeg opgelopen om elkaar, en daarmee het publiek, tot razernij te brengen.